

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-85-6>

УДК 339.72

ЕВОЛЮЦІЯ ФОРМ ЛОКАЛІЗАЦІЇ ІНОЗЕМНОГО КАПІТАЛУ В СУЧАСНІЙ ЕКОНОМІЦІ

EVOLUTION OF FOREIGN CAPITAL LOCALIZATION FORMS IN THE MODERN ECONOMY

Бусарєва Тетяна Геннадіївна

доктор економічних наук, професор кафедри світової економіки,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3863-4511>

Гарбар Антон Миколайович

аспірант,
Державний торговельно-економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0009-0001-5682-3167>

Busarieva Tetiana, Harbar Anton
State University of Trade and Economics

Стаття присвячена актуальній проблемі еволюції форм локалізації іноземного капіталу. Здійснено аналіз теоретичних підходів щодо пояснення мотивів, цілей та особливостей розміщення іноземного капіталу. Визначено, що в умовах загострення питань безпеки, геоекономічної нестабільності, торговельних війн та неопротекціонізму, при виборі підходів до локалізації іноземного капіталу міжнародні компанії основну увагу звертають на забезпечення стійкості відтворювальних процесів та інституційну наближеність середовища приймаючої країни. Розроблено еволюційно-матричну модель трансформації форм локалізації іноземного капіталу, що інтегрує три складових інтеграції капіталу з трьома рівнями глибини його локалізації. Доведено еволюційний зсув від стратегій глобальної мінімізації витрат до моделей геополітичної наближеності.

Ключові слова: іноземний капітал, локалізація іноземного капіталу, інвестиції, прямі іноземні інвестиції, глобальні ланцюги вартості, форми локалізації іноземного капіталу.

The article is devoted to the highly relevant problem of the evolution of foreign capital localization forms. A comprehensive analysis of theoretical approaches to explaining the motives, goals, and specific features of foreign capital allocation has been carried out. It is determined that in the context of escalating security issues, geoeconomic instability, trade wars, and the rise of neo-protectionism, international companies, when choosing approaches to foreign capital localization, primarily focus on ensuring the resilience of reproduction processes and the institutional proximity of the host environment. The purpose of the article is to deepen the theoretical foundations of foreign capital localization and to improve the approaches to its classification, taking into account the evolutionary dynamics and the modern conditions of global economic development. Based on the results of the study, an evolutionary-matrix model of the transformation of foreign capital localization forms has been developed and theoretically justified. The proposed framework is based on a two-dimensional matrix approach. The vertical dimension reflects the evolution of investment forms, encompassing three distinct components: traditional equity forms, non-equity forms of international production, and hybrid and ecosystem forms. The horizontal dimension characterizes the depth of foreign capital localization and is divided into three consecutive levels: market-resource localization, production-operational localization, and deep innovation-technological localization. The research proves that there is an observable diversification of control forms and an increasing role of non-equity and network mechanisms. Furthermore, the results highlight a conceptual shift in spatial organization from global strategies aimed primarily at cost minimization to localization models based firmly on geopolitical and institutional proximity. The highest level of systemic integration of foreign business into the host economy is achieved through network coordination, participation in joint ventures, strategic technological alliances, and innovation clusters. Consequently, traditional criteria of global efficiency are giving way to the imperatives of national security and the guarantee of supply chain stability, which requires a transition from linear expansion to deep systemic integration.

Keywords: foreign capital, localization of foreign capital, investments, foreign direct investment, global value chains, forms of foreign capital localization.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції розвитку світової економіки свідчать про наявність суттєвих структурних зрушень. Протягом останніх десятиліть домінуючою була парадигма глобалізації, що ґрунтувалась на критеріях максимальної економічної ефективності і мінімізації трансакційних витрат. Під впливом макроекономічних криз, геоекономічної нестабільності та реалізації політики неопротекціонізму мотиви локалізації іноземного капіталу змінюються. Важливого значення набувають імперативи корпоративної та національної безпеки, забезпечення стійкості глобальних ланцюгів створення вартості і технологічного суверенітету. У зазначених умовах локалізація іноземного капіталу характеризується новими стратегічними підходами. Традиційні моделі прямого іноземного інвестування, орієнтовані переважно на використання більш дешевих ресурсів або захоплення локальних ринків збуту, поступово удосконалюються, а також змінюються складнішими, гнучкими та мережевими формами взаємодії. Поглиблення локалізації іноземного капіталу сьогодні передбачає системну інтеграцію іноземного бізнесу в інституційне, інноваційно-технологічне та виробниче середовище приймаючої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання еволюції форм та мотивів локалізації іноземного капіталу досліджувалося багатьма зарубіжними та вітчизняними вченими. Фундаментальні теоретичні засади міжнародної експансії капіталу закладено у працях С. Гаймера [1], Ч. Кіндлбергера [7], Р. Вернона [2] та Дж. Даннінга [3]. Трансформацію інвестиційних моделей у напрямі гнучких неакціонерних форм та координації через глобальні ланцюги створення вартості розкрито в дослідженнях Г. Джереффі [4], М. Далласа [5], С. Понте [5], Т. Старджеона [5]. Вагомий внесок у вивчення інвестиційного глобалізму, стратегій багатонаціональних підприємств та вдосконалення підходів до класифікації іноземних інвестицій зробили українські науковці, зокрема О. І. Рогач [8], Д. Г. Лук'яненко [12], М. М. Леус [9], В. Б. Антонов [10] та М. І. Бирка [11].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість праць, присвячених іноземному капіталу, більш пильної уваги потребує ідентифікація форм процесів локалізації. Більшість досліджень відображують результати кількісної оцінки ПІІ, їхнього впливу на економіку приймаючої країни. Новітні неакціонерні, гібридні та цифрові форми присутності капі-

талу залишаються недостатньо систематизованими, що зумовлює об'єктивну необхідність ґрунтовного дослідження еволюції форм локалізації іноземного капіталу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є поглиблення теоретичних засад локалізації іноземного капіталу та удосконалення підходів до його класифікації з урахуванням еволюційної динаміки та сучасних умов розвитку світової економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання локалізації іноземного капіталу почало привертати увагу дослідників в період лібералізації міжнародних економічних відносин. Огляд провідних світових та українських джерел дозволяє простежити логіку наукового осмислення інвестиційних моделей від звичайної експансії до мережевої інтеграції. Досліджуючи еволюцію форм локалізації іноземного капіталу, варто звернути особливу увагу на праці провідних представників теорії транснаціоналізації. Засновник теорії монополістичних переваг С. Гаймер [1] зосереджує увагу на тому, що головним чинником, який зумовлює вибір іноземним інвестором форми прямого інвестування, замість портфельного, є прагнення компаній до встановлення контролю над специфічними нематеріальними активами.

Відштовхуючись від наукових здобутків Стівена Гаймера, американський дослідник Чарльз Кіндлбергер суттєво розширив їхню теоретичну базу, а також запропонував альтернативне трактування впливу прямого іноземного інвестування на конкурентне середовище. Подальший розвиток концептуальних підходів до розуміння природи міжнародної експансії капіталу відбувся в межах його теорії монополістичних переваг, відповідно до якої будь-який суб'єкт господарювання, ініціюючи виробничу діяльність за кордоном, стикається з об'єктивно гіршими стартовими умовами порівняно з національними гравцями приймаючої країни. З огляду на це, успішне створення зарубіжних філій та закріплення на новому ринку свідчить про наявність у компанії-інвестора специфічного набору монополістичних переваг [7].

Р. Вернон [2] у межах концепції життєвого циклу продукту розглядає еволюцію інвестиційних форм як послідовний процес, що починається з експорту і розширюється до фізичної локалізації виробництва у приймаючих країнах як реакцію на стандартизацію технологій та необхідність зниження витрат.

Важливим також є дослідження Дж. Данінга, який є засновником еkleктичної парадигми (OLI-парадигми) та в межах неї визначає три ключові детермінанти – переваги володіння, локалізації та інтерналізації [3]. Відповідно до теорії, вони зумовлюють вибір форми присутності на зовнішньому ринку, та пояснюють закономірність переходу від договірних відносин до створення дочірніх підприємств із повним акціонерним контролем.

Перехід до сучасних більш гнучких форм капіталу описано в межах теорії глобальних ланцюгів вартості. Так, Г. Джереффі [4] акцентує увагу на мережевих формах взаємодії, зазначаючи, що провідні міжнародні компанії здатні здійснювати управління процесами локалізації виробництва через нові механізми координації без обов'язкового прямого володіння активами. Розширюючи цей підхід, М. Даллас, С. Понте та Т. Старджеон обґрунтовують необхідність переорієнтації від вузького розуміння інтеграції капіталу виключно як двосторонніх переговорних відносин між фірмами. Вчені доводять, що у сучасних глобальних ланцюгах створення вартості управління процесами просторового розміщення та локалізації все частіше здійснюється через інституційну та конститутивну владу. Зазначається відмова від жорстких інструментів прямого іноземного інвестування на користь гнучких неакціонерних та екосистемних форм дозволяє іноземному капіталу зберігати стратегічний контроль над ланцюгами доданої вартості за умови мінімізації інвестиційних ризиків [5].

Значна увага до питань локалізації іноземного капіталу приділяється і Конференцією ООН з торгівлі та розвитку, у межах досліджень міжнародної організації зазначається масштабний перехід глобального капіталу до неакціонерних форм міжнародного виробництва – франчайзингу, ліцензування, аутсорсингу, які дозволяють міжнародному бізнесу диверсифікувати ризики у мінливому середовищі [6].

Вагомий внесок у дослідження еволюції форм локалізації іноземного капіталу та їхньої адаптації до національної економіки зробили українські вчені. Зокрема, велику увагу теоріям міжнародного бізнесу приділяє О. Рогач, який досліджує форми локалізації іноземного капіталу крізь призму мотивів та стратегічних підходів до розвитку багатонаціональних підприємств [8].

Значну увагу питанню іноземного капіталу приділяє Д. Г. Лук'яненко [12], який підходить

до класифікації іноземних інвестицій не через традиційні кількісні або суто географічні критерії, а крізь призму глобалізації, транснаціоналізації та мережевізації капіталу. Інвестиції розглядаються не як відокремлені двосторонні транзакції між інвестором та реципієнтом, а як інструмент формування глобальних мереж. Акцент робиться на тому, якою мірою іноземний капітал сприяє включенню підприємств у глобальні ланцюги створення вартості міжнародних підприємств. Дослідник наголошує на пріоритеті якісних критеріїв над кількісними, зазначаючи, що в умовах інвестиційного глобалізму ефективність залучення капіталу визначається не валовими показниками прямих іноземних інвестицій, а глибиною інтеграції у світове господарство, рівнем технологічного оновлення та структурними зрушеннями. Особлива увага приділяється процесам інтелектуалізації інвестицій, де традиційний поділ на прямі та портфельні вкладення доповнюється критеріями інноваційності. Класифікація мотивів локалізації іноземного капіталу у цьому контексті тісно пов'язується з еволюцією корпоративних стратегій транснаціональних компаній, які переходять від простого пошуку дешевих ресурсів чи нових ринків збуту до оптимізації глобальних активів і доступу до унікальних інноваційних компетенцій [12].

Розширену класифікацію іноземних інвестицій наводить Леус М. М., у якій критеріями виступають: типи інвестованих активів, форми інвестування, ступінь контролю, джерело вкладень, геополітична спрямованість, форма власності, форма державних гарантій, величина, мета, ступінь повернення, форма оформлення, сфера вкладення, режим оподаткування [9].

Схожий підхід наведено у праці Антонова В. Б., який виділяє подібні критерії, але групує їх у три групи – «за інституційною природою», «за характеристиками країни-реципієнта та політики щодо залучення іноземних інвестицій», «за якісними ознаками та цільовим спрямуванням потоків іноземних інвестицій» [9].

Інший підхід до класифікації, більш розгорнутий, відображає у своєму дослідженні М. І. Бирка, виділяючи статистичний, якісний підхід до оцінки інвестиційної діяльності інвестора та якісний підхід до оцінки результативності залученого капіталу в країні-реципієнті. Статистичний підхід базується на кількісних вимірах та напрямках руху капіталу. Якісний підхід до оцінки діяльності інвестора

побудований на мотиваційних та стратегічних аспектах експансії. Якісний підхід до оцінки результативності в країні-реципієнті визначає структурні наслідки для національної економіки [11].

Незважаючи на високий науковий рівень наведених досліджень, варто констатувати, що більшість авторів вивчають еволюцію форм руху капіталу переважно з позицій інтересів транснаціональних інвесторів. Розгляд зазначених форм з точки зору глибини їхньої локалізації в економіці приймаючої країни в умовах сучасних викликів потребує систематизації та, відповідно, доповнення існуючих підходів до класифікації форм локалізації іноземного капіталу. Зважаючи на зміну пріоритетів, пропонується здійснювати систематизацію форм локалізації іноземного капіталу на основі двовимірної матриці. Основними критеріями матриці обрано форму інтеграції капіталу та глибину його локалізації.

За критерієм форми просторової організації та інтеграції капіталу доцільно виділити три ключові групи: традиційні акціонерні форми, неакціонерні форми міжнародного виробництва, новітні гібридні та екосистемні форми. За критерієм глибини локалізації пропонується групувати форми локалізації іноземного капіталу на трьох рівнях: ринково-ресурсному, виробничо-операційному та глибокому інноваційно-технологічному. На основі систематизації зазначених критеріїв пропонуємо еволюційно-матричну модель трансформації форм локалізації іноземного капіталу (рис. 1).

Запропонована матриця наочно ілюструє еволюційну траєкторію форм локалізації іноземного капіталу. У період стабільної глобалізації домінуючими виступали форми, розташовані у лівому верхньому та середньому сегментах матриці, коли зберігалось домінування прямого акціонерного контролю. Економічна природа таких моделей зводилася до використання більш дешевих локальних ресурсів і мінімізації витрат без створення стійких зворотних зв'язків із національним бізнесом приймаючої країни.

Поступово замінюючи підхід глобального офшорингу з'являються форми локалізації, які ґрунтуються на геополітичній та інституційній близькості, що у сучасних дослідженнях описуються як стратегії «ніаршорингу» та «френдшорингу». Під впливом безпекових викликів та з метою забезпечення стійкості ланцюгів постачання вектор інтересів міжна-

родних компаній зміщується у правий нижній квадрант матриці, ілюструючи зміну підходів до локалізації капіталу.

Компанії переносять виробництва у політично дружні та географічно наближені країни, що найкраще реалізується через гібридні та екосистемні форми. Завдяки цьому іноземний капітал досягає максимальної глибини локалізації, інтегруючись у місцеве інституційне середовище шляхом створення спільних підприємств, кластерів та індустріальних парків.

Для приймаючої економіки відбувається зміна парадигми інвестиційної політики. Макроекономічні ефекти залежать не від валових обсягів залученого капіталу, а від стимулювання переходу іноземних інвесторів до форм локалізації найвищого рівня. Отже, стратегія залучення іноземного капіталу має орієнтуватися на розбудову інституційно безпечної інфраструктури, яка стимулюватиме інтеграцію міжнародного бізнесу у вітчизняні інноваційні екосистеми, формування технологічних альянсів, трансфер технологій та розбудову стійких локальних виробничих мереж.

Висновки. Дослідження еволюції форм локалізації іноземного капіталу дозволяє зробити висновок, що в умовах посилення безпекових викликів, геоекономічної нестабільності, торговельних війн та зростання напруженості у торговельно-економічних відносинах між країнами, підходи до локалізації капіталу змінюються. Традиційні критерії глобальної мінімізації витрат та ефективності починають все активніше поступатися місцем ознакам національної безпеки, інституційної близькості та гарантування стійкості відтворювальних процесів. Зазначене призводить до еволюції інструментарію прямого іноземного інвестування, який переважно ґрунтувався на акціонерному контролі та лінійній експансії, у напрямі гнучких неакціонерних, гібридних та екосистемних форм просторової організації бізнесу.

Запропонована еволюційно-матрична модель трансформації форм локалізації іноземного капіталу, дозволяє одночасно врахувати три основні групи форм інтеграції капіталу, а також глибини його локалізації. Визначено, що найвищий рівень системної інтеграції іноземного бізнесу в приймаючу економіку досягається через мережеву координацію, участь у спільних підприємствах, технологічних альянсах та інноваційних кластерах.

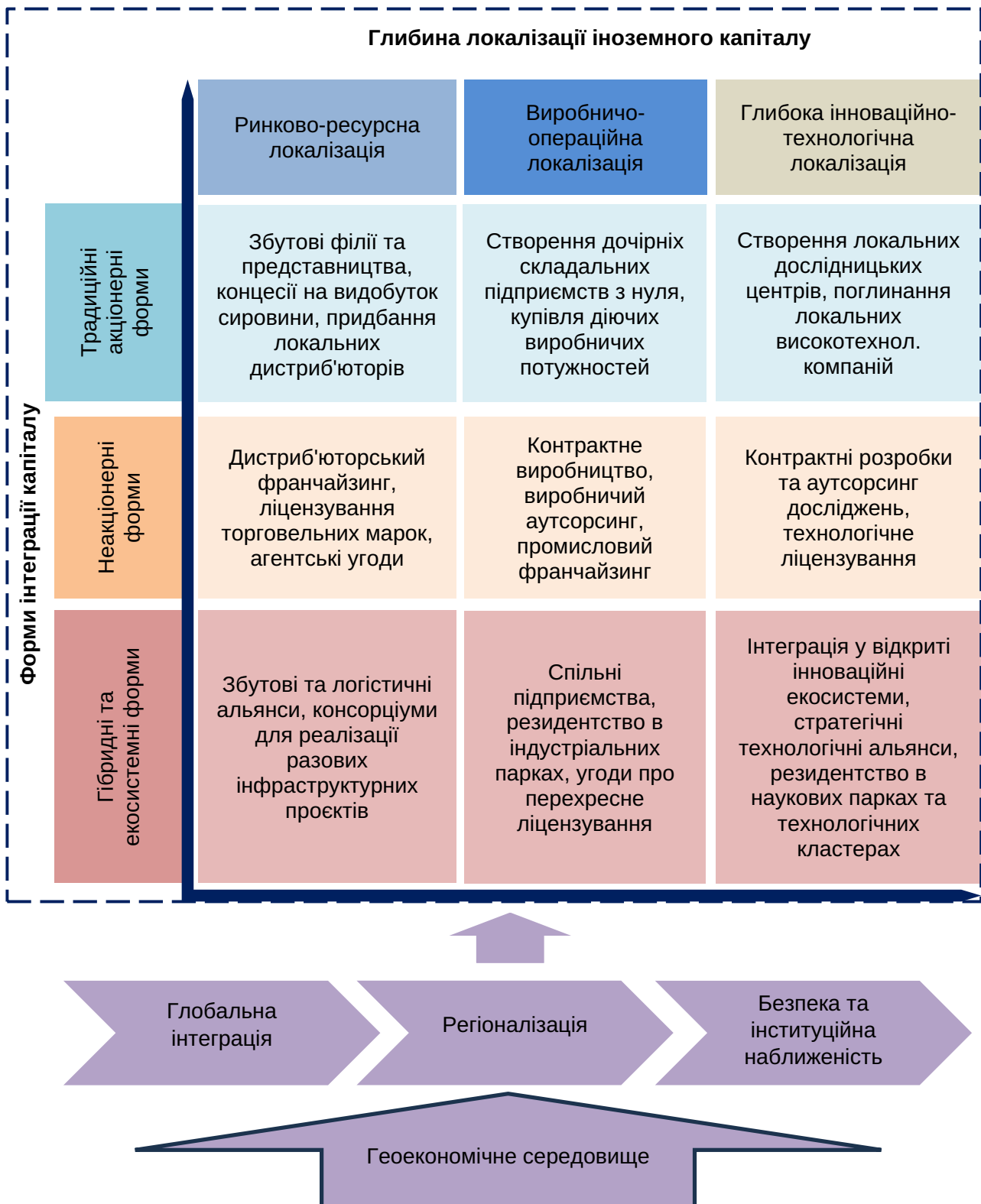

Рис. 1. Еволюційно-матрична модель трансформації форм локалізації іноземного капіталу

Джерело: сформовано авторами

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Hymer S. The International Operations of National Firms: A Study of Direct Foreign Investment. 1976. URL: <https://archive.org/details/internationalope0000hyme> (дата звернення: 01.03.2026)

2. Vernon R. International Investment and International Trade in the Product Cycle. *The Quarterly Journal of Economics*, vol. 80, no. 2, 1966, pp. 190–207. URL: <https://doi.org/10.2307/1880689>. (дата звернення: 01.03.2026)
3. Dunning J. H. The Eclectic Paradigm of International Production: A Restatement and Some Possible Extensions. *Journal of International Business Studies*. 1998. 19 (1), pp. 1–31. <http://www.jstor.org/stable/154984> (дата звернення: 01.03.2026)
4. Gereffi G. Global Value Chains and Development: Redefining the Contours of 21st Century Capitalism. Cambridge University Pres. URL: https://assets.cambridge.org/97811084/71947/frontmatter/9781108471947_frontmatter.pdf (дата звернення: 03.03.2026).
5. Dallas M. P., Ponte S., Sturgeon T. J. Power in global value chains. *Review of International Political Economy*. 2019. 26 (4), 666–694. URL: <https://doi.org/10.1080/09692290.2019.1608284> (дата звернення: 03.03.2026)
6. World Investment Report 2011: Non-Equity Modes of International Production and Development. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2011_en.pdf (дата звернення: 05.03.2026).
7. Kindleberger Ch. American Business Abroad. Six Lectures on Direct Investment. New Haven and London: Yale University Press, 1969. 210 p.
8. Рогач О. І. Багатонаціональні підприємства та глобальна економіка. Монографія / За ред. О. І. Рогача. К.: «Видавництво «Центр учбової літератури», 2020. 368 с. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua/items/8918e165-cfbd-4b5c-8069-df015c6b157f> (дата звернення: 11.03.2026).
9. Леус М. М. Суть та класифікація іноземних інвестицій. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2008. № 635: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. С. 181–187. URL: <https://ena.lpnu.ua/items/1deee4b3-d32b-420d-b0e9-73e4e48a2d73> (дата звернення: 12.03.2026).
10. Антонов В.Б. Теоретичне підґрунтя класифікації іноземних інвестицій. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Вип. 20.14. С. 290-299. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2010/20_14/290_Ant.pdf (дата звернення: 09.03.2026).
11. Бирка М. І. Класифікація прямих іноземних інвестицій. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2012. № 725. С. 24–31. URL: <https://ena.lpnu.ua/bitstreams/18deb411-1b2e-40a5-a55a-67b67fafc54c/download> (дата звернення: 07.03.2026).
12. Лук'яненко Д. Г. Інвестиційний глобалізм: сучасні проблеми економічних досліджень. *Ринок цінних паперів України*. 2002. № 5-6. С. 17-21.

REFERENCES:

1. Hymer S. (1976) The International Operations of National Firms: A Study of Direct Foreign Investment. Available at: <https://archive.org/details/internationalope0000hyme>
2. Vernon R. (1966) International Investment and International Trade in the Product Cycle. *The Quarterly Journal of Economics*, vol. 80, no 2, pp. 190–207. Available at: <https://doi.org/10.2307/1880689>
3. Dunning J.H. (1988) The Eclectic Paradigm of International Production: A Restatement and Some Possible Extensions. *Journal of International Business Studies*, vol. 19, no 1, pp. 1–31. Available at: <http://www.jstor.org/stable/154984>
4. Gereffi G. (2018) Global Value Chains and Development: Redefining the Contours of 21st Century Capitalism. Cambridge : Cambridge University Press. Available at: https://assets.cambridge.org/97811084/71947/frontmatter/9781108471947_frontmatter.pdf
5. Dallas M.P., Ponte S., Sturgeon T.J. (2019) Power in global value chains. *Review of International Political Economy*, vol. 26, no 4, pp. 666–694. Available at: <https://doi.org/10.1080/09692290.2019.1608284>
6. World Investment Report 2011: Non-Equity Modes of International Production and Development (2011). Available at: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2011_en.pdf
7. Kindleberger Ch. (1969) American Business Abroad. Six Lectures on Direct Investment. New Haven and London : Yale University Press. 210 p.
8. Rohach O.I. (2020) Bahatonatsionalni pidpriemstva ta hlobalna ekonomika [Multinational enterprises and the global economy]. monohrafiya [a monograph]. Kyiv : Vydavnytstvo Tsentru uchbovoi literatury. 368 p. Available at: <https://dspace.wunu.edu.ua/items/8918e165-cfbd-4b5c-8069-df015c6b157f> (in Ukrainian)
9. Leus M.M. (2008) Sut ta klasyfikatsiia inozemnykh investytsii [The essence and classification of foreign investments]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika": Menedzhment ta pidpriemnytstvo v Ukraini: etapy stanovlennia i problemy rozvytku*, no 635, pp. 181–187. Available at: <https://ena.lpnu.ua/items/1deee4b3-d32b-420d-b0e9-73e4e48a2d73> (in Ukrainian)

10. Antonov V.B. (2010) Teoretychne pidgruntia klasyfikatsii inozemnykh investytsii [Theoretical basis of foreign investment classification]. *Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy*, vol. 20.14, pp. 290–299. Available at: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2010/20_14/290_Ant.pdf (in Ukrainian)
11. Byrka M.I. (2012) Klasyfikatsiia priamykh inozemnykh investytsii [Classification of foreign direct investments]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika"*, no 725, pp. 24–31. Available at: <https://ena.lpnu.ua/bitstreams/18deb411-1b2e-40a5-a55a-67b67fafc54c/download> (in Ukrainian)
12. Lukianenko D.H. (2002) Investytsiinyi hlobalizm: suchasni problemy ekonomichnykh doslidzhen [Investment globalism: modern problems of economic research]. *Rynok tsinnykh paperiv Ukrainy*, no 5-6, pp. 17–21. (in Ukrainian)

Дата надходження статті: 28.03.2026

Дата прийняття статті: 20.04.2026

Дата публікації статті: 24.04.2026